

Hoofdstuk 7. Het budget voor energie en water

In het vorige hoofdstuk benadrukten we al de noodzaak van een kwaliteitsvolle woning voor maatschappelijke participatie. Goede en betrouwbare energie- en watervoorzieningen zijn hier een belangrijk onderdeel van. Onderzoekⁱ toont aan dat onder andere de isolatie, de elektrische voorzieningen, de temperatuur, de belichting, het soort verbrandingsketel, degelijke sanitaire voorzieningen en voldoende zuiver drinkwater een rechtstreekse invloed hebben op de gezondheid. Daarnaast zijn verwarming, elektriciteit, goede belichting en stromend water belangrijk voor het algemeen comfort en welbevinden en onmisbaar voor de uitvoering van een groot aantal activiteiten zoals koken en wassen. Bovendien benadrukken deze studies dat energie en water niet alleen essentieel zijn voor het vervullen van onze fysieke behoeften maar ook voor onze psychosociale behoeften zoals dagelijkse ontspanning en het samenzijn met vrienden en familie.

Het is niet eenvoudig om de minimale hoeveelheid energie en water te bepalen die gezinnen nodig hebben om volwaardig te kunnen participeren in de samenleving. De behoefte is immers sterk afhankelijk van het type en de kwaliteit van de woning, het type van warmteproductie, de energieleverancier, het verbruik van de huishoudtoestellen, de mate waarin gezinnen erin slagen energiezuinig te leven, en het aantal uur dat ze thuis doorbrengen. In samenwerking met het Kenniscentrum Energie (KCE, Thomas More) en de Vlaamse Milieu Maatschappij (VMM) werkten we een normatief energie- en waterbudget uit. Vertrekpunt zijn de noodzakelijke functies: voor energie zijn dat verwarming, verlichting en het gebruik van elektrische toestellen. Voor water zijn dat consumptie, hygiëne en overige functies zoals planten water geven. Op basis van bestaande richtlijnen, aanbevelingen, reëel gemeten verbruik en sociale normen, wordt bepaald hoeveel verbruik minimaal nodig is om deze functies te kunnen vervullen.

Om een ondergrens te definiëren, wordt uitgegaan van een kwaliteitsvolle, goed geïsoleerde woning, spaarzaam verbruik en gebruik van zuinige toestellen die beschikbaar en betaalbaar zijn voor een groot publiek. We wensen te benadrukken dat dit normatief energie- en waterbudget in realiteit voor vele gezinnen een onderschatting kan betekenen. In deze oefening zijn we immers op zoek gegaan naar de minimale kost voor energie en water. We adviseren om voor energie best de reële kosten te gebruiken bij het beoordelen van leefsituaties, cfr. Huisvesting.

Het energiebudget

Energie is noodzakelijk voor de functies ruimteverwarming, sanitair warm water, verlichting en het gebruik van elektrische toestellenⁱⁱ.

Voor het bepalen van de noodzakelijke hoeveelheid verwarming, veronderstellen we dat de woningen goed geïsoleerd zijn. We berekenen vervolgens de hoeveelheid energie aan de hand van het verbruik van een condenserende aardgasketel omdat dit de meest voorkomende verwarmingsbron is in huurwoningen. We doen eveneens een omrekening naar het verbruik door een standaard stookolieketel om zo ook het energiebudget te kunnen berekenen voor woningen die met stookolie worden verwarmd. We bekijken jaarlijks welke kostprijs (aardgas of mazout) het hoogst ligt en gebruiken dat tarief. Hierdoor volstaat het energiebudget zowel voor gezinnen die verwarmen met condenserende aardgasketel, een standaard gasketel, een lage temperatuursgasketel en een standaard stookolieketel. Volgens de berekeningen van KCE varieert de totale hoeveelheid aardgas,

die minimaal noodzakelijk is voor verwarming en het gebruik van warm water van 7.167 Kwh/jaar voor een alleenstaande persoon die voltijds buitenshuis werkt, een kwaliteitsvolle tweegevel woning huurt en een spaarzaam energieverbruik aan de dag legt tot 18.580 Kwh/jaar voor een koppel met twee kinderen waarvan beide ouders niet werken en die een kwaliteitsvolle vier-gevelwoning huren. Er is een sterke variatie in het noodzakelijk verbruik naargelang de gezinsgrootte, het woningtype, en de activiteitstatus van de volwassen gezinsleden.

Het elektriciteitsverbruik van een gezin is nauwelijks afhankelijk van de kwaliteit van de woning, maar wordt bijna volledig bepaald door het gedrag van personen via de aankoop en het gebruik van elektrische toestellen en verlichting. Om een goede inschatting te kunnen maken van het energieverbruik is het energielabel opgesteld volgens Europese richtlijnen zeer nuttig. Aangezien dit in België verplicht moet worden meegeleverd bij de aankoop van elektrische toestellen zoals koelkasten en wasmachines, houden we hiermee rekening bij de aankoop van toestellen die in het referentiebudget zijn opgenomen. Het energieverbruik en de daarmee samenhangende kostprijs hangt niet alleen af van het energielabel, maar ook van het gebruik van gezinnen. Voor het bepalen van een minimumbudget veronderstellen we een energiezuinig verbruik van toestellen waarbij sluimerverbruik wordt vermeden. De totale hoeveelheid elektriciteit, die minimaal noodzakelijk is voor het gebruik van elektrische toestellen en verlichting varieert van 1813 Kwh/jaar voor een alleenstaande persoon die voltijds buitenshuis werkt en een spaarzaam energieverbruik aan de dag legt, tot 2830 Kwh/jaar voor een koppel met twee kinderen waarvan beide ouders niet werken. De noodzakelijke hoeveelheid elektriciteit varieert naar gezinsgrootte, en in mindere mate naargelang de activiteitstatus van de volwassen gezinsleden.

Voor het bepalen van de totale energiekost berekenen we per typegezin de gemiddelde energiekost van drie woningtypes, namelijk een appartement, een rijhuis en een woning in open bebouwing. We maken hierbij een onderscheid tussen voltijds buitenshuis werken en niet werken omdat de hoeveelheid uren dat mensen thuis zijn in beide situaties sterk verschilt. De inhoud van het budget « energie » werd ook voorgelegd aan focusgroepen waarin burgers van diverse sociaaleconomische achtergrond discuteerden over de aanvaardbaarheid, haalbaarheid en volledigheid.

Het bepalen van de kostprijs voor de hoeveelheid energie die noodzakelijk is, gebeurt in verschillende stappen. In een eerste stap berekenen we op de website van de Vlaamse, Waalse en Brusselse Regulator van de Elektriciteits- en Gasmarkt, voor de 17 typegezinnen in bovenvermelde activiteitsituaties en woonsituaties de kostprijs van een normatief energiebudget. We kiezen niet voor het goedkoopste tarief omdat niet kan worden verwacht dat gezinnen elke maand alle prijzen vergelijken en niet elke energieleverancier overal actief is. In Vlaanderen kiezen we voor het 10de goedkoopste tarief op basis van de V-testⁱⁱⁱ. Het verschil tussen het goedkoopste en het 10de goedkoopste tarief is relatief beperkt en op die manier is er keuzevrijheid voor gezinnen. In Wallonië en Brussel zijn er minder leveranciers actief en hanteren we een vergelijkbare prijsafstand (5 tot 7%) van het goedkoopste tarief om de kostprijs te berekenen. Gezinnen die recht hebben op bepaalde uitkeringen of tegemoetkomingen krijgen automatisch een sociale maximumprijs aangerekend. We hanteren dit sociaal tarief niet aangezien de referentiebudgetten niet alleen worden opgesteld voor gezinnen die recht hebben op een uitkering.

In een volgende stap doen we, zoals hierboven toegelicht, een omrekening van de aardgasprijs, naar de prijs van stookolie. We gebruiken hiervoor de officiële mazoutprijs voor een levering van minimum 2000 liter gewone mazout. We vergelijken de gasprijs met de mazoutprijs en kiezen voor het duurste alternatief. Vervolgens berekenen we de gemiddelde kost over de drie woningtypes heen. We bekomen dan een minimaal, maar haalbaar budget van wat gezinnen nodig hebben voor een energiezuinig gebruik van alle noodzakelijke elektrische toestellen, verlichting en warm water en voor het energiezuinig verwarmen van hun relatief goed geïsoleerde woning.

Het waterbudget

Op een gelijkaardige wijze zijn we tewerk gegaan bij de ontwikkeling van een normatief waterbudget. We bepalen eerst de hoeveelheid water die minimaal noodzakelijk is voor gezinnen van een bepaalde gezinsomvang en -samenstelling. Vertrekbasis zijn de noodzakelijke functies van water, met name consumptie (drinkwater), hygiëne (lichaamshygiëne, toiletgebruik, poetsen van de woning en wassen van wassen van kleding) en overige functies (zoals het geven van water aan kamerplanten of maken van schilderwerkjes door kinderen)^{iv}.

Om te bepalen hoeveel leidingwater minimaal nodig is om deze functies volwaardig te vervullen maken we gebruik van verschillende methoden. We vertrekken in de eerste plaats van bestaande richtlijnen en (inter)nationale aanbevelingen. Bij gebrek hieraan, maken we gebruik van reëel gemeten hoeveelheden waterverbruik in zoverre dit als zuinig kan worden gedefinieerd. Dit houdt in dat we veronderstellen dat gezinnen gebruik maken van zuinige toestellen die ruim beschikbaar en betaalbaar zijn voor een groot publiek, zoals een spaardouchekop en een toilet met spaarknop. Voor de berekening van het verbruik van deze toestellen per keer dat ze worden gebruikt, doen we een beroep op geobserveerde data over zuinig verbruik zoals deze in de literatuur beschreven zijn^v. Met betrekking tot de frequentie waarmee de toestellen worden gebruikt letten we vooral op haalbaarheid en conformiteit met bestaande gewoonten. Tenslotte, voor het bepalen van de mate waarin schaalvoordelen kunnen spelen, beroepen we ons grotendeels op geobserveerde data.

Het noodzakelijke minimale verbruik voor een alleenstaande niet-werkende persoon bedraagt 95 liter per dag. De noodzakelijke hoeveelheid water varieert ook hier naargelang de gezinsgrootte en activiteitsstatus. Voor het prijzen van het waterbudget, wordt het gemiddelde van de verschillende drinkwatermaatschappijen in Vlaanderen berekend volgens de geldende waterfactuur. Net als bij energie wordt er geen rekening gehouden met sociaal tarief omdat niet iedereen hier aanspraak op kan maken.

ⁱ De Schrijver K., Tilborghs G. & Wildemeersch D. (2003). *Wonen en gezondheid*, tweede editie. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap;

De Schrijver K. & Van Hal G. (2017). Woning, energie, woonomgeving en gezondheid, in: Goedemé T., Coene J., Hubeau B. & van Damme R. (eds). *Armoede, energie & wonen. Creatieve ideeën voor een toekomst zonder energiearmoede*. Antwerpen: Universitaire Stichting voor Armoedebestrijding, 27-34;

Vlaamse Woonraad (2018). *Advies wonen en gezondheid*. Advies 2018-27 / 18.12.2018. Brussel: Vlaamse Woonraad.

ⁱⁱ De Schutter, J., Storms, B. and Penne, T. (2016). 'Hoeveel bedraagt de minimale kostprijs voor energie in Vlaanderen?' In Oosterlynck, S., Raeymaeckers, P., Coene, J., Delbeke, B., Debruyne, P., Ghys, T. (eds.) *Armoede en sociale uitsluiting, Jaarboek 2016* (pp. 99-123). Antwerpen: Universiteit Antwerpen.

ⁱⁱⁱ V-test is een test van de Vlaamse Regulator van de Elektriciteits- en Gasmarkt (VREG) waar je de energiecontracten van verschillende leveranciers kan vergelijken, zie <https://vtest.vreg.be/>.

^{iv} Vanhille, J., Goedemé, T. Van Thielen, L. & Storms, B. (2018). *Implementatie van de betaalbaarheidstoets voor de integrale waterfactuur*. Rapport voor de Vlaamse Milieumaatschappij. Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck (Universiteit Antwerpen) en CEBUD (Thomas More).

^v De Nocker, L., Broekx, S., Vanhulsel, M., Botterman, S., Moris, A., & Debusscher, M. (2017). *Watergebruik 2016 door huishoudens in Vlaanderen*. Studie uitgevoerd in opdracht van de Waterregulator. Mol: VITO & Gfk. Mimeo;

De Nocker, L. Boeckx, S., Vanhulsel, M., Botterman, S. (2016). *Ontwikkelen van een methode voor het kwantificeren van watergebruik door huishoudens*. Studie uitgevoerd in opdracht van: Vlaamse Milieumaatschappij (Bestek MM_WR_MIRA_2014_01).